

РЕЦЕНЗІЯ

На дисертацію Гребі Ілдіко Золтанівни на тему: **«Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів»**, представлену на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Актуальність теми дослідження. Дисертаційне дослідження Гребі Ілдіко Золтанівни на тему «Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів» є актуальним у контексті реформування освіти України та імплементації інклюзивного навчання відповідно до міжнародних стандартів. Педагоги, які працюють у закладах дошкільної та початкової освіти, а також у закладах вищої освіти, мають потужний вплив на формування світогляду майбутніх поколінь, сприяють усвідомленню значущості рівності, поваги та взаємного прийняття. Тому питання підготовки учителів до роботи з учнями з особливими освітніми потребами є стратегічно важливим для забезпечення якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей.

Сучасна освіта вимагає впровадження системного підходу, який передбачає тривалі програми навчання, орієнтовані на формування ключових компетентностей і практичних умінь для ефективної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в освітнє середовище закладів освіти.

У контексті освітніх реформ, зокрема реалізації концепції «Нова українська школа», пріоритетним завданням є підготовка учителів, які здатні застосовувати індивідуальний підхід до учнів, надавати їм психологічну підтримку, створювати комфортне середовище для навчання. Інклюзивна освіта вимагає від учителів оволодіння новими знаннями, набуття відповідних компетентностей й готовності працювати з учнями, які мають різні види порушень розвитку. Важливим завданням сучасного вчителя початкової школи, який працює в умовах інклюзивного навчання учнів, є створення сприятливого освітнього середовища, що враховує індивідуальні особливості кожної дитини. Це передбачає адаптацію навчальних матеріалів та методів, забезпечення доступності навчального простору, а також тісну співпрацю з батьками та фахівцями для підтримки всебічного розвитку учнів з особливими освітніми потребами. Крім того, вчитель має сприяти формуванню толерантного ставлення серед учнівського колективу, підтримуючи атмосферу взаємоповаги та прийняття різноманітності.

Попри зусилля з розвитку інклюзивного навчання, в Україні все ще простежуваний дефіцит учителів, які володіють необхідними навичками для роботи в інклюзивних класах. Це є викликом для системи вищої освіти, яка повинна запропонувати сучасні підходи до підготовки майбутніх педагогів,

інтегрувати інноваційні технології, оновити систему практичної підготовки, сучасні методи навчання та міждисциплінарні підходи.

Дисертацію підготовлено відповідно до тематичного плану науково-дослідницьких робіт Хмельницького національного університету, у межах науково-дослідницької роботи «Формування особистості як суб'єкта самотворення» (державний реєстраційний номер 0119U103663).

Тема дисертації затверджена вченою радою Хмельницького національного університету (протокол № 8 від 10.11.2021 р.).

Наукова новизна результатів дослідження. У роботі вперше виокремлено й теоретично обґрунтовано педагогічні умови, спрямовані на ефективну підготовку майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів (формування позитивної мотивації майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів; оновлення змісту фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи з врахуванням потреб інклюзивного навчання учнів; розвиток комунікативних навичок майбутніх учителів початкової школи засобами техніки «World Cafe»; розвиток практичних навичок майбутніх вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів на засадах педагогіки партнерства); розроблено структурно-функціональну модель підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів; конкретизовано компоненти (мотиваційно-ціннісний; когнітивно-діяльнісний; рефлексивно-оцінний; комунікативно-аксіологічний), критерії (мотиваційний, когнітивний, рефлексивний та комунікативний) та показники готовності майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів; уточнено сутність понять «професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання» та «готовність майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів»; удосконалено змістове наповнення та психолого-педагогічний супровід підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів; подальшого розвитку набули форми, методи і технології підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів.

Значення отриманих автором результатів для педагогічної практики та теорії. Практичне значення одержаних результатів полягає в оновленні програми підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів. Зокрема, розроблено та впроваджено в підготовку майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів навчально-методичні матеріали з освітніх компонентів «Основи інклюзивного навчання», «Педагогічні технології в початковій школі»; розроблено, апробовано та впроваджено в освітній процес ЗВО авторські курси

«Особливі люди та їх відображення в ЗМІ», «World cafe у педагогічній практиці». У межах дослідження розроблено лекційні заняття та серії тренінгів («Інклюзивна освіта: ідея, практика та соціальна цінність», «Навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах освітньої інклюзії»). Результати проведеного дослідження можуть бути впроваджені в освітній процес закладів вищої освіти та закладів післядипломної освіти під час викладання курсів для вчителів початкової школи, методик викладання в початковій школі, педагогіки, а також вибіркового курсів, спецкурсів, тренінгів, у ході організації та проведення педагогічної практики.

Результати дослідження впроваджено в таких закладах вищої освіти України: Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II (довідка про впровадження № 316/2024 від 06.12.2024 р.), Мукачівський державний університет (довідка про впровадження № 3356 від 04.12.2024 р.), Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (довідка про впровадження № 06/44 від 05.12.2024 р.), Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти (довідка про впровадження № 539/02-13 від 09.12.2024 р.).

Оцінка змісту дисертації, обґрунтованості наукових положень та висновків, сформульованих у дисертаційному дослідженні. Робота складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (207 найменувань, із них 21 – іноземними мовами), 11 додатків. Загальний обсяг дисертації – 375 сторінок. Робота містить 16 таблиць і 6 рисунків.

Науково-поняттєвий апарат дисертації визначений відповідно до обраної теми дослідження. Дисертанткою чітко окреслено об'єкт і предмет, сформульовано мету, завдання а також теоретико-методологічні засади дослідження.

У першому розділі розглянуто питання підготовки майбутніх учителів до роботи з учнями з особливими освітніми потребами у сучасних наукових дослідженнях України. Проаналізовано ключові педагогічні концепції, що визначають ефективність підготовки вчителів до інклюзивного навчання, а також враховано міжнародний досвід у цій сфері. Значну увагу приділено аналізу нормативно-правових документів, які регулюють інклюзивну освіту в Україні. Зокрема, важливу роль відіграли такі документи, як: наказ Міністерства освіти і науки України № 855 від 11.09.2009 р. «Про затвердження Плану дій щодо запровадження інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на 2009 – 2012 роки»; наказ Міністерства освіти і науки України № 912 від 01.10.2010 р. «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивної освіти»; наказ Міністерства освіти і науки України № 1224 від 09.12.2010 р. «Про затвердження Положення про спеціальні класи для навчання дітей із особливими освітніми потребами в загальноосвітніх навчальних закладах»; Указ Президента України № 344/2013 від

25 червня 2013 р. «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року»; постанова Кабінету Міністрів України № 957 від 15.09.2021 р. «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти»; лист Міністерства освіти і науки України № 1/3710 від 28.03.2022 р. «Про роботу інклюзивно-ресурсних центрів та організацію освітнього процесу для осіб з особливими освітніми потребами у період воєнного стану»; лист Міністерства освіти і науки України № 1/6435-22 від 15.06.2022 р. «Щодо забезпечення освіти осіб з особливими освітніми потребами»; лист Міністерства освіти і науки України № 1/9540-22 від 19.08.2022 р. «Щодо асистента учня (дитини) в закладах освіти»; лист Міністерства освіти і науки України № 6/679-24 від 03.09.2024 «Про організацію освітнього процесу осіб з особливими освітніми потребами у 2024/2025 навчальному році»; розпорядження Кабінету Міністрів України № 527-р від 07.06.2024 р. «Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024 – 2026 роки» й інші законодавчі документи.

У другому розділі досліджено чинники, що впливають на ефективність підготовки педагогів до інклюзивного навчання. Визначено й обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів, розроблено структурно-функціональну модель підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів, що містить взаємопов'язані блоки (*цільовий; змістовий; процесуальний; результативний*), які демонструють цілісність, логічність, послідовність означеного процесу.

У третьому розділі подано результати дослідження стану готовності майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів на констатувальному етапі. Обґрунтовано зміст та методику організації педагогічного експерименту, здійснено аналіз результатів формувального етапу експерименту. Аналіз результатів обчислення засвідчив позитивну динаміку рівнів готовності майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів. Результати формувального етапу експерименту підтвердили правомірність та ефективність запропонованих педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів.

Робота відзначається чіткою структурою, логічністю та послідовністю викладу матеріалу. Отримані результати мають вагому доказову базу. Висновки як до окремих розділів, так і загальні, відображають зміст і підсумки наукового пошуку, узгоджуються з поставленими завданнями дослідження, є логічними та аргументованими. Викладений матеріал дозволяє зробити висновок, що мети дослідження досягнуто, гіпотезу підтверджено, а окреслені завдання виконано.

Повнота викладення результатів дисертаційного дослідження в опублікованих працях. Основні положення й висновки дослідження представлено у 14 публікаціях, із них: 6 публікацій у фахових виданнях України (категорія Б), 5 публікацій у збірниках матеріалів наукових конференцій, 2 статті в закордонних виданнях, один навчальний посібник.

Ідентичність змісту анотацій і основних положень дисертації. Анотації українською та англійською мовами структурно та змістовно відповідають основним положенням дисертації. Зміст дисертаційної роботи Гребі І.З. узгоджується зі спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки. Під час детального аналізу дисертації порушень академічної доброчесності не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Високо оцінюючи рецензовану дисертацію, вважаємо доцільним звернути увагу на окремі аспекти, які потребують додаткового уточнення, роз'яснення чи коригування, зокрема:

1. У вступі до роботи доцільно було б представити гіпотези дослідження, сформульовані дисертанткою у третьому розділі в ході опису експериментального етапу, а також у висновках.

2. У роботі кілька разів згадується міжнародний проєкт, у якому автор брав участь, проте його детальний опис відсутній. Це ускладнює розуміння мети та сутності проєкту для читача. На нашу думку, було б доцільним надати відповідну інформацію для забезпечення цілісного сприйняття дослідження.

3. У роботі зазначається про розроблену серію тренінгів, проте їх зміст не представлено. Доцільно було б включити відповідні матеріали до додатків для забезпечення повноти викладеного матеріалу.

4. Більш ґрунтовного аналізу, на наш погляд, потребує розгляд методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів.

5. Одним із позитивних аспектів роботи є наявність значної кількості узагальнювальних таблиць, які ефективно візуалізують основні положення дослідження. Водночас таблиця 2.1 (стор. 118-119) містить значний обсяг інформації та займає більше однієї сторінки, що може ускладнювати її сприйняття. Для покращення структурованості та зручності аналізу матеріалу такі таблиці доцільно було б розмістити у додатках.

Утім, висловлені зауваження мають дискусійний характер і не знижують науково-теоретичну і практичну цінність дисертаційної роботи.

Загальний висновок про дисертаційну роботу. Дисертаційна робота Гребі Ілдіко Золтанівни на тему «Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів» є завершеною, самостійною науковою працею, результатам якої притаманна наукова новизна, теоретичне та практичне значення. За науковим рівнем,

практичною цінністю, змістом та оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», затвердженим Наказом МОН України від 12.01.2017 р. №40, пп. 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44, а також напрямку наукових досліджень освітньо-наукової програми Хмельницького національного університету зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка. Вищезазначене дає підстави стверджувати, що дисертаційна робота Гребі Ілдіко Золтанівни рекомендується до подання для розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді й присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузі знань 01 Освіта/ Педагогіка.

Рецензент:

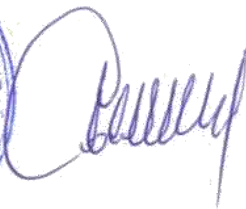
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри технологічної та
професійної освіти і декоративного мистецтва
Хмельницького національного університету

Вікторія ХРЕНОВА

Підпис засвідчую

Проректор з наукової роботи
Хмельницького національного університету
доктор технічних наук, професор

Олег СИНЮК